

Терещенко Тетяна Василівна,
кандидат економічних наук, доцент, декан факультету управління та економіки,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
вулиця Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29000, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5748-2854>
e-mail: t_tereshchenko@univer.km.ua

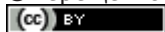
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено особливості формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в регіонах України в сучасних умовах. Методологія дослідження базується на системному та комплексному підходах, синтезі сучасних наукових досліджень і становить поєднання системного, інституційного та порівняльного підходів, що уможливило розгляд державної політики економічного розвитку територіальних громад на регіональному рівні як цілісної системи, вразливої до деструктивних впливів та існуючих загроз.

Зазначено, що формування та реалізація ефективної державної політики економічного розвитку територіальних громад потребує глибокої регіональної диференціації інструментів державної підтримки, інтеграції гуманітарних і економічних заходів, а також інноваційних механізмів залучення інвестицій під існуючі ризики. Визначено ключові проблеми та перспективи вдосконалення державної політики економічного розвитку територіальних громад на регіональному рівні в Україні з урахуванням існуючих викликів та загроз. Доведено необхідність більш гнучких публічно управлінських підходів при формуванні та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в різних регіонах України в сучасних умовах, які, в тому числі, мають бути спрямовані на посилення безпекової складової.

Визначено напрями підвищення результативності державної політики економічного розвитку територіальних громад в регіонах України на основі диференційованого підходу, тобто поєднання загальнонаціональних стратегічних рамок із гнучкою локальною адаптацією шляхом забезпечення: зміцнення фінансової самодостатності громад через модернізацію системи міжбюджетних відносин; розвиток інструментів державно-приватного партнерства для реалізації місцевих проєктів; підтримку інституційного потенціалу органів місцевого самоврядування; запровадження інноваційних механізмів управління ризиками та планування відновлення територій. На основі аналізу наукових підходів і практичних результатів державної регіональної політики запропоновано напрямки модернізації державної політики економічного розвитку територіальних громад, а саме: удосконалення фінансових інструментів; розвиток міжмуніципального співробітництва;

© Терещенко Т. В., 2026

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

підсилення інституційної спроможності; розширення участі приватного сектора; масштабування локальних успішних публічно управлінських практик.

Окреслено перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою інтегрованих моделей державної політики, які б забезпечували баланс між інвестиціями, контролем та безпекою у питаннях економічного розвитку територіальних громад в регіонах України.

Ключові слова: державне управління, державна політика, територіальні громади, регіони, економічний розвиток, державна політика економічного розвитку територіальних громад.

Як цитувати: Терещенко Т. В. Особливості формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад в регіонах України. *Теорія та практика державного управління*. 2026. Вип. 1 (82). С. 177–192. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2026-1-10>

Вступ

Сучасний етап розвитку України характеризується глибокими трансформаційними процесами у сфері публічного управління, завершенням реформи децентралізації, необхідністю забезпечення стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану та формуванням механізмів повоєнного відновлення держави. За цих умов особливого значення набуває формування та реалізація ефективної державної політики економічного розвитку територіальних громад на регіональному рівні, оскільки саме громади стали ключовими суб'єктами соціально-економічного розвитку, управління місцевими ресурсами та забезпечення населення базовими публічними послугами.

Попри суттєве розширення фінансових і управлінських повноважень органів місцевого самоврядування, розвиток територіальних громад залишається нерівномірним, адже зберігаються значні міжрегіональні диспропорції, недостатній рівень інвестиційної активності, обмеженість фінансових ресурсів окремих громад, демографічні втрати, руйнування виробничої та соціальної інфраструктури внаслідок збройної агресії, що потребує вдосконалення державних механізмів підтримки місцевого економічного розвитку [4; 11].

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу особливостей формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад на регіональному рівні з урахуванням сучасних викликів, які пов'язані із воєнним станом, повоєнною відбудовою, євроінтеграційними процесами та забезпеченням довгострокового сталого розвитку України.

Огляд літератури

Проблематика формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад на регіональному рівні широко висвітлена у науковому доробку багатьох вітчизняних науковців та практиків. Вагомий внесок у

розробку теоретико-методологічних, організаційно-правових та прикладних заasad зазначеної державної політики зробили такі дослідники, як Білик Р., Буркинський Б., Жовнірчик Я., Лайко О., Лібанова Е., Майстро С., Полторак А., Тигов О., Траньович Ю., Уманець Т., Чубарь О., Шаталова Л. та інші [8; 9; 16; 17; 19].

Нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад на регіональному рівні складають Закони України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики», «Про місцеве самоврядування в Україні» та інші [5; 6; 7; 13].

На думку науковців Чубарь О., Траньович Ю., Білик Р., державна політика економічного розвитку територіальних громад є частиною загальної структурної економічної політики, яка інтегрує державні цілі й локальні потреби [16].

Буркинський Б., Уманець Т., Лайко О., Шаталова Л. важливою складовою державної політики економічного розвитку територіальних громад вважають забезпечення їх економічної самодостатності шляхом оцінювання і мобілізації ресурсів, підтримки місцевої економічної активності та інтеграції стратегічного управління [17].

Інші науковці доводять, що ключовий результат державної політики економічного розвитку територіальних громад має оцінюватися не лише економічними показниками (ВРП, надходження ПДФО, інвестиції тощо), а економічний розвиток громади – це продукт не лише ресурсів, а насамперед якості публічного управління, тобто ефективності державної політики економічного розвитку територіальних громад значною мірою залежить від управлінської культури, рівня прозорості та здатності органів влади взаємодіяти з громадськістю. На їх думку, тільки високі показники організаційної спроможності, інституційної відкритості й громадської участі безпосередньо впливають на динаміку місцевого економічного зростання та інвестиційну привабливість регіонів [3; 9; 12; 14].

Директорка Інституту демографії НАН України Е. Лібанова вважає, що після завершення війни Україна увійде в етап відбудови з чітко окресленими регіональними відмінностями, а в країні сформуються чотири територіальні кластери: північний схід (як утримати людей біля кордону з РФ); південний схід (порти як точка ризику); захід України (логістика є, але екологічні межі є обмеженими); центр країни (майбутній драйвер розвитку), кожен із яких потребуватиме власної стратегії розвитку [8].

Науковці Жовнірчик Я. та Тигов О. підкреслюють, що державна політика економічного розвитку громад реалізується через механізми публічного управління та місцевого самоврядування, де громади не можуть покладатися лише на рішення «згори», а повинні самостійно планувати і реалізовувати розвиток, спираючись на державні рамки і підтримку [19].

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових досліджень у сфері регіонального розвитку, децентралізації та місцевого самоврядування, питання комплексного дослідження особливостей формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад на регіональному рівні в сучасних умовах залишаються недостатньо опрацьованими. Це обумовлює

необхідність подальшого наукового обґрунтування сучасних підходів до вдосконалення механізмів та інструментів державної політики економічного розвитку громад, підвищення ефективності взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування, а також розроблення практичних рекомендацій щодо забезпечення сталого розвитку територій та регіонів в умовах запровадженого в країні воєнного стану та подальшого післявоєнного відновлення України.

Мета статті

Метою статті є визначення особливостей державної політики економічного розвитку територіальних громад в регіонах України, окреслення проблем її формування та реалізації, а також обґрунтування напрямів вдосконалення в сучасних умовах.

Методологія дослідження

Для виконання поставлених завдань у дослідженні використано системний та комплексний методологічні підходи, а також методи аналізу і синтезу, порівняльно-правовий аналіз, огляд та узагальнення наукових публікацій. Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі акти України, офіційні документи органів державної влади, матеріали міжнародних організацій та результати наукових досліджень останніх років.

Методологічну основу роботи становить поєднання системного, інституційного та порівняльного підходів, що уможливило розгляд державної політики економічного розвитку територіальних громад як цілісної системи, вразливої до деструктивних впливів. Для досягнення мети дослідження застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів.

Зокрема, методологія формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад базується на поєднанні вертикальної та горизонтальної взаємодії, тобто забезпечення відповідності локальних стратегій державним пріоритетам, а також розробка індивідуальних моделей розвитку кожної територіальної громади.

Такий підхід узгоджується з європейськими практиками територіального розвитку, що акцентують на мультикоординованому управлінні (multi-level governance) [20].

Основні результати дослідження

Важливим завданням державної політики є узгодження стратегій розвитку громад із регіональними та загальнодержавними пріоритетами, що створює передумови для сталого економічного зростання країни. Особливо це важливо у контексті реалізації державної регіональної політики, спрямованої на забезпечення збалансованого просторового розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіонів, ефективного використання внутрішнього потенціалу

територіальних громад, розвитку підприємництва, залучення інвестицій, цифровізації публічного управління та впровадження інноваційних інструментів економічного розвитку.

Формування й реалізація державної політики економічного розвитку територіальних громад не мають універсальних підходів та інструментів: вони детермінуються поєднанням національних правових рамок та регіональних особливостей – економічних, соціальних, географічних, інституційних. Регіональна диференціація впливає як на вибір інструментів державної політики (фінансові трансферти, податкові преференції, гранти), так і на механізми її реалізації (місцеве планування, участь громадськості, стимулювання підприємництва) [1; 3].

Державна політика економічного розвитку територіальних громад в Україні спирається на сучасні концепції регіонального управління, серед яких ключовими є принцип субсидіарності та диференційований підхід до розвитку територій. У межах принципу субсидіарності влада вищого рівня передає функції на той управлінський рівень, де вони можуть бути реалізовані найефективніше, з мінімальними адміністративними витратами.

Тобто, центральна влада визначає стратегічні орієнтири (національні цілі, стандарти публічних послуг, нормативно-правову базу), тоді як громади формують власні механізми використання ресурсного потенціалу, виходячи з регіональних особливостей. Диференційований підхід передбачає врахування просторових, секторальних, демографічних і безпекових характеристик територій – на противагу універсальним «однаковим для всіх» рішенням, неадекватним реальним викликам регіонів [2; 15].

Наприклад, для прикордонних громад Харківщини і Сумщини важливим стає розвиток системи безпеки та логістики, тоді як для Карпатського регіону – підтримка туризму й креативних індустрій.

Важливо підкреслити, що регіональна диференціація державної політики є об'єктивною потребою України як країни з високим рівнем просторової нерівномірності, різною структурою економіки та неоднаковою інституційною спроможністю громад.

Саме тому оптимальна модель державного управління розвитком територій повинна поєднувати:

- централізоване стратегічне керівництво (наявність єдиного державного контуру стратегічних пріоритетів і фінансових інструментів підтримки);
- децентралізовану економічну ініціативу (підтримку місцевих бізнес-проектів, кластерів, інноваційних хабів тощо);
- інституційну синергію держави, бізнесу та громади, що забезпечує збалансованість інтересів і стійкість управлінських рішень [3; 10].

Така комбінація дозволяє адаптувати державну політику до регіональних умов, підтримувати самостійність територіальних громад і водночас зберігати єдині державні стандарти розвитку.

Регіональна структура економіки України характеризується високою просторовою асиметрією, яка в умовах повномасштабної війни 2022–2026 рр. тіль-

ки посилилася. Територіальні громади демонструють різні моделі розвитку залежно від ресурсного потенціалу, рівня урбанізації, логістичного розташування та впливу бойових дій.

Ключовими факторами регіональної диференціації нині є: масштаби руйнувань інфраструктури та промисловості; доступ до міжнародних ринків і логістичних коридорів; рівень безпекових ризиків; кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО); можливості адаптації до структурних змін економіки [12; 14].

Саме поєднання цих факторів формує мозаїку сучасного регіонального розвитку, де кожен тип територій вимагає специфічних управлінських рішень і політичних інструментів державної підтримки. Регіональна політика в таких умовах має не лише зменшувати просторові диспропорції, а й активізувати потенціал локальних економік, підтримуючи внутрішні драйвери зростання – підприємництво, інноваційні ініціативи, міжмуніципальну кооперацію.

З огляду на це, доцільним є виокремлення основних типів регіонів України за їх економічним профілем, ресурсним потенціалом і характером воєнного впливу, що дозволяє глибше зрозуміти особливості формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад.

Так, до індустріально-урбанізованих регіонів України належать переважно Дніпропетровська, Харківська та частково Запорізька області, які традиційно формували основу важкої промисловості, машинобудування, IT-сектору та транспортно-логістичної інфраструктури держави. Для цих територій характерна висока концентрація науково-технічного та людського потенціалу, що до початку війни забезпечувало стабільну частку у валовому регіональному продукті України. Водночас воєнні дії призвели до часткового руйнування промислових об'єктів, теплоенергетичних потужностей і логістичних вузлів, що спричинило масштабну релокацію підприємств у межах країни та суттєві структурні втрати [3; 17].

У таких умовах державна політика розвитку спрямована на модернізацію та відбудову промислових активів, стимулювання індустріальної диверсифікації й зменшення залежності від великих металургійних гігантів. Значну роль відіграє формування мережі індустріальних парків, що розглядаються як інструмент концентрації інвестицій і технологічного оновлення. Поряд із цим, розвиток цифрових сервісів і концепції «розумного міста» сприяє підвищенню ефективності управління та залученню приватного бізнесу. Одним із ключових викликів залишається нестача робочої сили через евакуацію населення та мобілізаційні процеси.

Іншу групу становлять аграрно-рекреаційні та малокомпактні регіони – Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Волинська та Полтавська області. Вони вирізняються переважно аграрним і переробним профілем, розвитком деревообробної промисловості, сільського туризму та локального підприємництва. Після початку війни 2022 р. ці регіони зазнали істотного демографічного навантаження через масове розміщення внутрішньо переміщених осіб: понад 35% усіх ВПО України нині проживають саме тут [3; 9; 18].

Це обумовило необхідність розширення ринку праці, створення нових робочих місць, зокрема у сфері малого та сімейного бізнесу, а також реконструкції соціальної інфраструктури з урахуванням зростання населення. Важливою складовою по-

літики стає залучення грантового фінансування ЄС, ініціативи U-LEAD і програм технічної допомоги, що підтримують розвиток підприємництва й інтеграцію переселенців у місцеві громади. Поряд із зростанням орендних цін і навантаженням на освітні та медичні заклади, ці процеси стимулюють поживавлення місцевої економіки, зростання споживчого попиту та розширення бази місцевих бюджетів.

До групи туристично-орієнтованих і креативних центрів належать громади Карпатського регіону та місто Львів, які виступають ядром культурних і інноваційних процесів. Їхня економічна структура ґрунтується на розвитку туризму, культурних індустрій, IT-сектору, стартапів і сфери послуг. Після початку війни зовнішній туризм зазнав спаду, що зумовило переорієнтацію галузі на внутрішній ринок і формування напрямку реабілітаційного туризму для військовослужбовців і ВПО [14; 15; 17].

Регіональні стратегії цих територій базуються на підтримці креативного підприємництва, створенні муніципальних фондів розвитку, сприянні стартап-екосистемам і кластеризації туризму. Львів при цьому перетворився на ключовий національний хаб релокованого бізнесу, акумулюючи понад 20% усіх переміщених компаній України. Такий досвід демонструє здатність креативних регіонів забезпечувати стійкість національної економіки навіть за умов зовнішніх потрясінь через диверсифікацію видів діяльності та активну участь органів місцевого самоврядування.

Особливу роль у структурі національної економіки відіграють припортові та транзитні регіони, до яких належать Одеська, частково Чернівецька й Закарпатська області, що забезпечують сполучення України з ринками Європейського Союзу. Їх економічний профіль визначається морською логістикою, міжнародною торгівлею та переробною промисловістю. Повномасштабна війна спричинила блокування портів Чорного моря, що призвело до різкого скорочення обсягів експорту та логістичних операцій [3; 9; 18].

У відповідь державна політика зосереджується на диверсифікації транспортних маршрутів, зокрема розвитку дунайського напрямку. Паралельно розвиваються транспортні коридори TEN-T, які інтегрують Україну в європейську інфраструктурну систему. Значні безпекові ризики обмежують інвестиційну активність, тому реалізація проєктів у цих регіонах супроводжується державними гарантіями та залученням міжнародних партнерів для фінансування критичної логістики та відновлення портових потужностей.

Окрему категорію становлять регіони, які перебувають у стані активного конфлікту або потребують постконфліктного відновлення, – Харківська, Донецька, Луганська, Херсонська та Запорізька області. Ці території зазнали найбільших руйнувань промислової інфраструктури, деградації трудового потенціалу та масової евакуації економічно активного населення. Їх соціально-економічна ситуація характеризується високими рівнями безробіття, дефіцитом бюджетних ресурсів і критичною потребою у відновленні базових послуг.

Політика держави щодо таких регіонів реалізується поетапно. Перший етап охоплює гуманітарну стабілізацію, спрямовану на забезпечення населення житлом, соціальною допомогою та базовими послугами. Другий етап перед-

бачає відновлення критичної інфраструктури – енергетики, водопостачання та транспортних комунікацій. Третій етап стосується економічної реконструкції, у межах якої акцент робиться на підтримці локальних підприємств, розвитку малого бізнесу та залученні міжнародних донорських програм. Вагому роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації – UNDP, USAID та інші партнери, які забезпечують фінансування відновлення в умовах відсутності приватного капіталу через високі ризики [3; 14; 16].

Таким чином, аналіз типів регіонів засвідчує наявність суттєвої територіальної неоднорідності економічного розвитку, що вимагає реалізації диференційованої державної політики, орієнтованої на специфіку воєнного впливу, ресурсний потенціал і рівень інституційної спроможності кожної громади.

Отже, війна радикально змінила просторову економічну модель України, а саме: Захід і Центр – хаби зростання та релокації; Схід і Південь – зони відновлення та ризиків.

Державна політика економічного розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану набуває регіонально диференційованого характеру, оскільки потреби, ресурси та ризики у громадах різних типів суттєво відрізняються. Прифронтові громади зазнають постійного впливу бойових дій, що формує високий рівень безпекових ризиків і спричиняє руйнування критичної інфраструктури. В таких умовах активізуються міграційні процеси, зокрема вимушене переміщення населення та відтік бізнесу, що ускладнює соціально-економічне функціонування громад. Доступ до бюджетних і інвестиційних ресурсів у цих регіонах обмежений, тому значну роль відіграють волонтерські та гуманітарні структури, які забезпечують базові потреби населення та компенсують частину інституційного дефіциту [15; 16].

Державна політика в прифронтових громадах спрямована на відновлення життєво важливої інфраструктури, підтримку комунальних послуг і медичного забезпечення. Пріоритет віддається інтеграції програм безпеки та розвитку, що передбачає реконструкцію шкіл, лікарень та енергетичних об'єктів з урахуванням принципів «build back better». Важливою є координація між військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування та міжнародними донорами, що підвищує ефективність заходів. У цих умовах місцеві ініціативи та волонтерські мережі грають ключову роль у швидкому відновленні соціальної та транспортної інфраструктури, як це демонструють приклади Донецької, Харківської та Запорізької областей.

Громади, віддалені від лінії фронту, характеризуються відносно стабільною безпековою ситуацією та поступовим відновленням економічної активності. У таких регіонах спостерігається концентрація внутрішньо переміщеного населення, що створює високий попит на житло, соціальні та освітні послуги. Водночас активізується розвиток малого та середнього бізнесу, що сприяє економічній стабільності, хоча навантаження на місцеві бюджети зростає. Державна політика у цих громадах спрямована на економічну диверсифікацію, стимулювання створення робочих місць і підтримку релокації підприємств із прифронтових територій. Для досягнення цих цілей активно застосовуються механізми

державно-приватного партнерства та регіональні програми розвитку, а цифровізація управління і впровадження аналітичних систем моніторингу підвищують ефективність бюджетних рішень.

Частково окуповані громади опинилися у найскладнішому становищі через втрату адміністративного контролю, руйнування економічної інфраструктури та гуманітарну кризу. Значні порушення комунікацій, втрата податкових надходжень і депопуляція суттєво ускладнюють економічну діяльність у цих регіонах. Державна політика реалізується через центральні органи влади, військові адміністрації та міжнародних партнерів і спрямована на збереження інституційності громад, підтримку реєстрів, цифрових сервісів та бюджетного обліку. Паралельно здійснюється підготовка планів повоєнного відновлення на основі супутникових даних і оцінок збитків, що дозволяє ефективно планувати реконструкцію після деокупації [9; 18; 19].

Отже, формування та реалізація державної політики економічного розвитку територіальних громад в Україні значною мірою залежить від регіону. Прифронтові громади потребують пріоритетного відновлення критичної інфраструктури та забезпечення безпеки, громади, віддалені від лінії фронту, орієнтовані на економічну диверсифікацію та розвиток бізнесу, тоді як частково окуповані території вимагають збереження інституційності та планування післявоєнного відновлення. Такий диференційований підхід забезпечує ефективне використання обмежених ресурсів, підтримку базових функцій управління в умовах криз, поетапне відновлення економічної активності після деокупації та розвиток потенціалу тилових громад як опорних центрів майбутнього економічного зростання.

На практиці адаптація державних ініціатив відбувається через місцеві стратегії розвитку, програмно-цільове бюджетування, систему стимулів і партнерств. Органи місцевого самоврядування формують специфічні пакети заходів: інвестиційні паспорти територій, «дорожні карти» з покроковими проєктами, муніципальні стимули для МСП (податкові пільги, субсидії). Прикметно, що успішні громади комбінують традиційні інструменти (бюджетні програми) із новими (конкурси інвестиційних пропозицій, PPP-проєкти, механізми бюджетної участі) [13].

Але, попри загальний прогрес реформ децентралізації, практика функціонування територіальних громад в Україні виявляє суттєві інституційні обмеження, які по-різному проявляються в залежності від регіону, а ключовими бар'єрами залишаються:

- невідповідність делегованих повноважень та ресурсного забезпечення. У значній частині малих і сільських громад кадровий потенціал є обмеженим: штат управлінців не має достатніх компетенцій у стратегічному плануванні, управлінні інвестиціями, пошуку грантових ресурсів. Це особливо помітно у регіонах, що прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб (Полтавська, Закарпатська, Чернівецька області) – навантаження на соціальну інфраструктуру зросло, але відповідні фінансові механізми підтримки часто не встигають адаптуватися;
- обмеженість аналітичної бази й локальних статистичних даних. Відсутність якісного моніторингу соціально-економічних показників ускладнює визначення пріоритетів розвитку. Наприклад, у прикордонних і припортових

громадах (Одещина, Херсонщина) відсутність повноцінних даних щодо логістичних потоків після початку повномасштабної війни призводить до помилок у плануванні інфраструктури;

- правова невизначеність і часті зміни нормативно-правових актів. Юридична колізійність у сфері земельних відносин, оподаткування, управління об'єктами державної та комунальної власності призводить до блокування інвестиційних рішень. Особливо це вражає регіони з активною відбудовою (Сумщина, Харківщина), де важлива швидкість реалізації проєктів;

- обмежений доступ до фінансових інструментів. У регіонах із низькою податковою базою (більшість громад Півночі та Центру) механізми міжбюджетного вирівнювання залишаються недостатніми для покриття потреб базових інвестицій у інфраструктуру (дороги, водопостачання, енергоефективність). А без забезпечення прогнозованості трансфертів та доступу до довгострокового кредитування важко реалізувати навіть найпростіші проєкти економічного розвитку [3; 14; 16; 17; 19].

Таким чином, інституційна спроможність є критичним фактором регіональної диференціації: громади зі схожими передумовами показують різні результати залежно від ефективності управління. В контексті цього слушним є дослідження ролі громадянського суспільства та міжмуніципального співробітництва.

Сучасні підходи до розвитку територіальних громад в Україні дедалі більше інтегрують принципи партисипативного управління, що відображає рекомендації Європейської хартії місцевого самоврядування.

Громадянське суспільство виступає інституційним посередником, який формує підзвітність місцевої влади та стимулює управлінські інновації. Взаємодія місцевої влади з громадянським суспільством та інші форми співробітництва є не лише демократичним стандартом, але й практичною умовою регіональної стійкості та повоєнного відновлення. Тобто, формування дієвих механізмів партнерства між владою, громадянським суспільством і бізнесом створює основу для сталого соціально-економічного розвитку територій. Водночас ефективність таких механізмів потребує науково обґрунтованого оцінювання, яке дозволяє визначити реальні результати впровадженої політики, порівняти регіональні практики та виявити чинники їх успіху чи неефективності.

Слід зазначити, що оцінка ефективності регіональної політики не може обмежуватися лише кількісними показниками соціально-економічного розвитку. Вона має включати якісні критерії – рівень інституційної спроможності, прозорість управлінських процесів, участь громадян та стійкість до зовнішніх викликів. Саме інтеграція цих вимірів забезпечує комплексне бачення результативності державної політики розвитку територіальних громад та дозволяє формувати адаптивні публічно управлінські рішення, орієнтовані на підвищення регіональної резильєнтності [9].

Вагомим залишається вплив зовнішніх і безпекових ризиків, які у воєнний період стали ключовим обмеженням реалізації економічних ініціатив. Проте саме адаптивність місцевої політики, орієнтація на локальні ресурси, міжмуніципальну співпрацю та розвиток людського капіталу стали факторами стійкості багатьох громад. Таким чином, ефективна модель державної політики має

базуватися на диференційованому підході, що поєднує єдині національні стратегічні рамки з гнучкою локальною адаптацією, фінансовою децентралізацією та підтримкою інноваційних інститутів розвитку.

Загалом, ефективність державної політики економічного розвитку територіальних громад в Україні має виражені регіональні відмінності, що зумовлені низкою таких чинників:

- економічна структура та рівень диверсифікації. Регіони з розвиненим промисловим, аграрним чи інноваційним потенціалом демонструють вищу стійкість до кризових явищ. Висока диверсифікація економіки (поєднання промисловості, сфери послуг, агросектору та малого бізнесу) забезпечує збалансований розвиток і меншу залежність від зовнішніх шоків. Натомість монопрофільні території (особливо ті, що орієнтовані на окремі види сировинного виробництва) вразливіші до коливань ринку та безпекових загроз;

- інституційна спроможність місцевої влади. Визначальну роль відіграють якість управлінських рішень, наявність професійних кадрів, стратегічне планування та прозорість бюджетних процесів. Громади з високим рівнем інституційної спроможності здатні ефективно залучати міжнародну технічну допомогу, управляти публічними інвестиціями та забезпечувати сталий економічний розвиток. Успішні приклади демонструють громади, які інтегрують підходи стратегічного менеджменту, цифровізації управлінських процесів і залучення громадян до прийняття рішень;

- безпекові та зовнішні ризики. Воєнні дії, внутрішнє переміщення населення, руйнування інфраструктури та порушення логістичних ланцюгів істотно впливають на економічну динаміку громад. Водночас громади, що впроваджують адаптивні моделі управління, партнерство з волонтерськими організаціями та міжнародними донорами, швидше відновлюють локальну економіку і формують передумови для резильєнтності [3; 4; 9; 14; 17].

На основі аналізу наукових підходів і практичних результатів державної регіональної політики запропоновано напрямки модернізації державної політики економічного розвитку територіальних громад, а саме: удосконалення фінансових інструментів (перерозподіл трансфертів для різних типів територій (міські агломерації, сільські, прикордонні), розширення грантових інструментів для МСП у проблемних регіонах); розвиток міжмуніципального співробітництва (спільні проекти з інфраструктури, логістики, туризму, стимулювання кластерів для громад із недостатнім кадровим потенціалом); підсилення інституційної спроможності (національна мережа аналітичних центрів, стандартизація підходів до стратегічного планування); розширення участі приватного сектора (стандартизовані PPP-моделі, пільгові умови для інвестицій у критичні галузі); масштабування локальних успішних публічно управлінських практик (кластери, індустріальні парки, цифрові інструменти донорської координації) [3; 13; 14].

У цілому, формування ефективної системи державної політики економічного розвитку територіальних громад вимагає науково обґрунтованого поєднання інституційної модернізації, фінансової стійкості та інноваційних механізмів управління, що забезпечить не лише відновлення, а й довгострокову конкурентоспроможність регіонів України.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Проведене дослідження дозволило комплексно осмислити особливості формування та реалізації державної політики економічного розвитку територіальних громад України на регіональному рівні в умовах повномасштабної війни та дії правового режиму воєнного стану, а також визначити ключові виклики і стратегічні орієнтири подальшого її розвитку.

Доведено, що підвищення результативності зазначеної державної політики полягає у диференційованому підході – поєднанні загальнонаціональних стратегічних рамок із гнучкою локальною адаптацією шляхом забезпечення: зміцнення фінансової самодостатності громад через модернізацію системи міжбюджетних відносин; розвиток інструментів державно-приватного партнерства для реалізації місцевих проектів; підтримку інституційного потенціалу органів місцевого самоврядування; запровадження інноваційних механізмів управління ризиками та планування відновлення територій.

Перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі охоплюють кілька ключових напрямів, а саме: проведення кількісної оцінки впливу окремих інструментів державної політики – таких як державно-приватне партнерство, міжбюджетні трансферти, грантові програми ЄС, інструменти підтримки малого й середнього підприємництва на темпи економічного зростання громад, що дозволить виявити не лише формальні результати, але й реальну ефективність використання ресурсів; масштабування успішних локальних практик (індустріальних парків, енергетичних кооперативів, кластерів туризму чи соціального підприємництва тощо) для їхнього поширення в інших регіонах країни; дослідження впливу людського капіталу та соціальної згуртованості на економічну динаміку територіальних громад у повоєнний період, зокрема через індикатори участі громадян у місцевому врядуванні, рівня довіри до влади та соціального підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Батанов О.В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.
2. Батанов О. В. Місцеве самоврядування. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: <https://esu.com.ua/article-67944>. <https://doi.org/10.5281/zenodo.19797417>
3. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
4. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети: монографія. К.: Наукова думка, 2006. 520 с.
5. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

6. Закон України «Про засади державної регіональної політики». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
7. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». №280/97-ВР. <https://www.president.gov.ua/documents/28097-vr-57>
8. Лібанова Е. Повоєнна Україна розділиться на чотири територіальні кластери: демографія пояснила, що це означає. <https://today.ua/484975-povoynenna-ukrayina-rozdilitsya-na-chotiri-teritorialni-klasteri-demografinya-rozayasnila-sho-ce-oznachaye/>
9. Майстро С.В. Державна екологічна політика як важлива передумова забезпечення резильєнтності територій в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2025. Вип. 1 (22). С. 109-116. (Серія «Державне управління»). <https://doi.org/10.52363/2414-5866-2025-1-12>
10. Петкова Л. О. Муніципальні запозичення в системі фінансового забезпечення розвитку територій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 5-10. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.16.5>
11. Петров О. М., Пурик Я. М. Міжмуніципальне співробітництво як інструмент оптимізації територіальної організації влади в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1 (81). С. 111-120. <https://doi.org/10.34213/ap.21.01.12>
12. Полторах А.С. Організація соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*, №33 (2022), С. 88-98. [https://doi.org/10.31521/modecon.V33\(2022\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V33(2022)-12)
13. Про затвердження методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад. Наказ Мінрегіону від 21.12.2022 № 265. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0265914-22#Text>
14. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку: аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, В. І. Жук, М. О. Кушнір [та ін.]; за ред. С. О. Білої. К. : НІСД, 2011. 104 с.
15. Цапик Т. Управління розвитком територіальної громади: проблема вибору методологічного підходу. *Вісник Економіки*, (3), 2024. С. 60–72. <https://doi.org/10.35774/>
16. Чубарь О. Г., Траньович Ю. П., Білик Р. Р. Організаційно-економічні засади структурної економічної політики: рівень держави, регіону, громади. *Науковий вісник Ужгородського університету*, (1), 2025. С. 73–86. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1\(65\).73-86](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1(65).73-86)
17. Burkynskiy B., Umanets T., Laiko O., Shatalova L. Resource provision for the economic self sufficiency of territorial communities: theoretical and methodological aspects. *Science and Innovation*, 21(2), 2025. PP. 40–53. <https://doi.org/10.15407/scine21.02.040>
18. Haiduchenko S., Kalashnikova K., Naboka, L., Korotych O., Diegtiar O. Peculiarities of the development of social capital of territorial communities in modern Ukraine. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics"*, 11(4), 2024. PP. 40–51. <https://doi.org/10.52566/msu-econ4.2024.40>
19. Zhovnirchik Y., Tyhov O. Mechanisms for ensuring sustainable development of regions Ukraine and strengthening the capacity of territorial communities in this process. *Public Administration and Regional Development*, (23), 2024. PP. 266–288. <https://doi.org/10.34132/pard2024.23.14>
20. Multi-Level Governance in Regional Development. OECD. 2021. <https://www.oecd.org/en/topics/multi-level-governance.html>

Стаття надійшла до редакції 02.03.2026

Стаття рекомендована до друку 03.04.2026

Опубліковано 29.05.2026

Tetiana Tereshchenko, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Management and Economics, Associate Professor of the Department
of Public Management and Administration, Leonid Yuzkov University of Management and Law,
Heroes of Maidan Street, 8, Khmelnytskyi, 29000, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5748-2854>

e-mail: t_tereshchenko@univer.km.ua

FEATURES OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE POLICY FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE REGIONS OF UKRAINE

Abstract. The article examines the features of the formation and implementation of the state policy of economic development of territorial communities in the regions of Ukraine in modern conditions. The research methodology is based on systemic and comprehensive approaches, a synthesis of modern scientific research and is a combination of systemic, institutional and comparative approaches, which made it possible to consider the state policy of economic development of territorial communities at the regional level as a holistic system, vulnerable to destructive influences and existing threats.

It is noted that the formation and implementation of an effective state policy of economic development of territorial communities requires deep regional differentiation of state support instruments, integration of humanitarian and economic measures, as well as innovative mechanisms for attracting investments under existing risks. Key problems and prospects for improving the state policy of economic development of territorial communities at the regional level in Ukraine are identified, taking into account existing challenges and threats. The need for more flexible public management approaches in the formation and implementation of the state policy of economic development of territorial communities in different regions of Ukraine in modern conditions is proven, which, among other things, should be aimed at strengthening the security component.

The directions for increasing the effectiveness of the state policy of economic development of territorial communities in the regions of Ukraine are determined on the basis of a differentiated approach, i.e. combining a nationwide strategic framework with flexible local adaptation by ensuring: strengthening the financial self-sufficiency of communities through the modernization of the system of inter-budgetary relations; developing public-private partnership instruments for the implementation of local projects; supporting the institutional potential of local governments; introducing innovative risk management mechanisms and planning for the restoration of territories. Based on the analysis of scientific approaches and practical results of state regional policy, directions for modernization of the state policy of economic development of territorial communities are proposed, namely: improving financial instruments; developing inter-municipal cooperation; strengthening institutional capacity; expanding the participation of the private sector; scaling up local successful public management practices.

Prospects for further research are outlined related to the development of integrated models of public policy that would ensure a balance between investment, control and security in matters of economic development of territorial communities in the regions of Ukraine.

Key words: *public administration, public policy, territorial communities, regions, economic development, public policy of economic development of territorial communities.*

In cites: Tereshchenko, T.V. (2026). Features of formation and implementation of state policy for economic development of territorial communities in the regions of Ukraine. *Theory and Practice of Public Administration*, 1(82), 177–192. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2026-1-10> [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. Batanov, O. V. (2001). Territorial community as the basis of local self-government in Ukraine: Monograph. Kyiv: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. 260 [in Ukrainian].
2. Batanov, O. V. (2019). Local self-government. Encyclopedia of Modern Ukraine. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine. <https://doi.org/10.5281/zenodo.19797417> [in Ukrainian].
3. Shevchenko, O. V., Romanova, V. V., Zhalilo, Ya. A., et al. (2020). Decentralization and regional development policy formation in Ukraine: Scientific report. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. 153 p. [in Ukrainian].
4. Dolishnii, M. I. (2006). Regional policy at the turn of the 20th–21st centuries: New priorities. Kyiv: Naukova Dumka. 520 p. [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). Law of Ukraine "On Voluntary Association of Territorial Communities". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (1997). Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" No. 280/97-VR. <https://www.president.gov.ua/documents/28097-vr-57> [in Ukrainian].
8. Libanova, E. (2024). Post-war Ukraine will be divided into four territorial clusters: A demographer explains what this means. <https://today.ua/484975-povoyenna-ukrayina-rozdilit-sya-na-chotiri-teritorialni-klasteri-demografinya-poyasnila-sho-ce-oznachaye/> [in Ukrainian].
9. Maistro, S. V. (2025). State environmental policy as an important prerequisite for ensuring territorial resilience in Ukraine. *Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Series: Public Administration*, 1(22), 109–116. <https://doi.org/10.52363/2414-5866-2025-1-12> [in Ukrainian].
10. Petkova, L. O. (2021). Municipal borrowing in the system of financial support for territorial development. *Investments: Practice and Experience*, (16), 5–10. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.16.5> [in Ukrainian].
11. Petrov, O. M., & Puryk, Ya. M. (2021). Intermunicipal cooperation as a tool for optimizing the territorial organization of power in Ukraine. *Pressing Problems of Public Administration*, 1(81), 111–120. <https://doi.org/10.34213/ap.21.01.12> [in Ukrainian].
12. Poltorak, A. S. (2022). Organization of socio-economic development of territorial communities. *Modern Economics*, 33, 88–98. [https://doi.org/10.31521/modecon.V33\(2022\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V33(2022)-12) [in Ukrainian].
13. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine. (2022). Order No. 265 "On approval of methodological recommendations on the procedure for development, approval, implementation, monitoring and evaluation of territorial community development strategies". <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0265914-22#Text> [in Ukrainian].
14. Bila, S. O., Shevchenko, O. V., Zhuk, V. I., Kushnir, M. O., et al. (2011). Regions of Ukraine in the post-crisis period: Risks and development prospects. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. 104 [in Ukrainian].
15. Tsapyk, T. (2024). Management of territorial community development: The problem of choosing a methodological approach. *Bulletin of Economics*, (3), 60–72. <https://doi.org/10.35774/> [in Ukrainian].
16. Chubar, O. H., Tranovych, Yu. P., & Bilyk, R. R. (2025). Organizational and economic principles of structural economic policy: The level of the state, region, and community. *Scientific*

Bulletin of Uzhhorod University, (1), 73–86. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1\(65\).73-86](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1(65).73-86) [in Ukrainian].

17. Burkynskyi, B., Umanets, T., Laiko, O., & Shatalova, L. (2025). Resource provision for the economic self-sufficiency of territorial communities: Theoretical and methodological aspects. *Science and Innovation*, 21(2), 40–53. <https://doi.org/10.15407/scine21.02.040>

18. Haiduchenko, S., Kalashnikova, K., Naboka, L., Korotych, O., & Diegtiar, O. (2024). Peculiarities of the development of social capital of territorial communities in modern Ukraine. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics"*, 11(4), 40–51. <https://doi.org/10.52566/msu-econ4.2024.40>

19. Zhovnirchik, Y., & Tyhov, O. (2024). Mechanisms for ensuring sustainable development of regions of Ukraine and strengthening the capacity of territorial communities in this process. *Public Administration and Regional Development*, (23), 266–288. <https://doi.org/10.34132/pard2024.23.14>

20. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). Multi-Level Governance in Regional Development. <https://www.oecd.org/en/topics/multi-level-governance.html>

The article was received by the editors 02.03.2026

The article is recommended for printing 03.04.2026

Published 29.05.2026